

hangulata csak nagyritkán lesz úrrá rajta. De ez a hangulat is mindig elegendő ihletanyagnak bizonyul nála egy-egy közvetlen őszinteségű költemény számára. A természetet egészen homocentrikus szemszögből nézi, a végtelen kozmosz minden mozdulata az ő szemével nézve csak eltanult utánzása az ember testi életének. (Magától nem tud így az ég, Szinjátékát az embertől tanulta.) Éles szeme van a természet megfigyelésére. Látni és láttatni, sejtteni és sejtetni tud. Nagyszerűt és mindennapit egyaránt szimbolummá tud avatni: innét van költészetének pompás szimbolumgazdagsága, mely gondolatait maradandó élménnyé teszi az olvasó számára.

Képelete eleven erő, könnyen és hirtelen lendül s fáradtság nélkül tud csapongani a végletek határán. Nyelve néha merész, de nem szakít teljesen a nemes költői hagyományokkal, sőt itt-ott erősen bibliai zengésű. Prózává még a legveszedelmesebb helyzetekben se alacsonyul le.

Kötetének egyik legmaradandóbb értéke *A magyar dal* című rapsozdiája. Lelkén végigseng, sír, zúg a magyar dal a dajkanótától a jövő daláig, a tépott ország véres riadójáig. Az az érzésünk, hogy Szilágyi Dezső hivatva lett volna megírni a jövő dalát is. Bizonyosságunk ez a szép kötet, mely nemcsak ígéret, hanem ajándék. Sajnos az első és utolsó.

R. I.

Molnár Ferenc : A Gőzoszlop. A «Gőzoszlop», a szerző barátja, egy részeges kapitány, ki a margitszigeti gyógyfürdőben reggelig kártyázik, aztán ruhástul, köpenyestül, kardostul beül a forró fürdőkádba, innen kisiet a fagyos hidegbe s átmegy patikárius barátjához egy pohár cognacra. Gőzölgő alakját gőzoszlopnak látja az írő. Gőzoszlop kapitányvolta azonban csak látszat, pára és gőz, mondhatnám gőzoszlop, mert csakhamar kiviláglik, hogy hősünk csak exkapitány, sőt az sem, csak kapitányi uniformisba öltözött baka. De mért hitessük az olvasót? Eláruljuk, aminthogy végérvényesen ki is derül, hogy Gőzoszlop még csak nem is baka, hanem egyszerű kalandor.

«Kapitányunk» jellemének van tehát egy sebezhető pontja: hazug és jellemtelen. De föllentéseit csapongó képzelettel szerkeszti meg s van benne bizonyos kedves, bohém vonás. A szerző rokonszenvét ügylátszik ezzel ragadta meg; ezért rajzolja oly feltűnően meleg

szeretettel. S tán még valamiért. Hősünk tömérdek élettapasztalattal rendelkezik s mégis — filoszemita. E gyöngejét nyíltan bevallja barátjának: Molnár Ferencnek (nem föllent-e ismét?), a szerző elhiszi neki s elég fontosnak tartja a dolgot arra, hogy részletesen foglalkozzék vele. Igaz, e részlet egyáltalán nem tartozik a regény meséjéhez.

Gőzoszlopnak eszerint két jeles zsidó barátja volt: az egyik egy pajeszes és kaftános galíciai, a másik egy Radó («előbb Roth») nevű hadnagy. A kaftános azzal vívta ki Gőzoszlop barátságát, hogy «*érfi* volt». Bement egy Andrásy-úti ragyogó kávéházba, ahol selyembe öltözött asszonyok uzsonnáztak s kávéért kért. A pincérek nem szolgálták ki, mert «a zsidó kávé szégyelte őt a zsidó vendégek előtt». Mit csinált a kaftános? Fölmont az emeletre, megkereste a háziurat, ügyvédért telefonált, egy órai alkú után megvette a házat (mit Barem!), visszament a kávéházba s felmondott a kávésnak. A kávé elájult. E hőstett annyira imponált Gőzoszlopnak, hogy a most már kávéssá lett kaftánost barátjává fogadta s a kassza mellett el-elsnapsozott vele. «Csak az nem volt szép a kaftánostól, hogy kávé korában szürke angol ruhát viselt: tulajdonképen sohasem lett volna szabad levetnie kaftánját», fejezi be meséjét Gőzoszlop. A szerző elfeledte megkérdezni Gőzoszloptól: mi volt hát «szép» a hőstettben? Az üzlet? Miért volt a kaftános «*érfi*»? Mert kétségbeejtő, hogy amikor azzal lép elő férfiúvá, hogy kaftánja becsületét megvédje (helyesebben: megvegye), a drága ruhadarabot a további üzlet kedvéért mégis leveti. Mért rontja le e tétével hőstette ethikai értékét, mikor így az előbbi kávéssal hogy úgy mondjam: egy horizontra sülved? Hogy tudott megválni férfiasságának egyetlen dokumentumától? Mind e kérdések méltán nyugtalaníthatják Molnár olvasóit, de látni fogjuk, hogy Molnárnak a maga szempontjából mégis igaza van. Mert, ha jól értjük Molnár mélyértelmű példáját: a kávé, aki a kaftánost megsértette, csak a dolog szépítése kedvéért zsidó. Hogy úgy mondjam: regényzsidó. A valóságban nem az. S ez esetben a mese titkos értelme és tanítása: bosszú, asszimiláció (ezért változik át a kaftán angol kabáttá), térfoglalás! Kénytelenek vagyunk azonban megállapítani, hogy Molnár e — hogy nevezzük? — «társadalompolitikai»

eszméje, sajnos, nem új. Nem egyéb, mint a gyakorlatból levont példa s legfeljebb arra jó, hogy aiahúzottan hangsúlyozza az író «liberalizmusát.»

Gőzszlop expakítvány másik jeles barátja Radó hadnagy volt, «vékony, fekete zsidógyerek, de pontos, rendes, nagyon jó katona». Egy hadgyakorlaton tisztiszolgáját vipera marta meg. «Rossz helyen volt a csipés, a legény combján, a csipője alatt.» Az egész tisztjórőrben senkisémet találkoztam, aki kiszívja a mérges csípésből a vért «Na, senkisémet vállalkozik?» Ist keiner, der sich hinunter wagt? Radó hadnagy vállalta. A nap megállt felette bámulni a esodát, mondhatná obsitosunk.

A kaftános is, hős Radó is ezzel kimúlt: egyik sem visz több szerepet a regényben. Látszólag hézagpótló esetek voltak; valójában: pikáns töltelek, a szerző lírája. A baj azonban az, hogy a regény háromnegyedrésze ily összefüggéstelen Münchhauseniadák-ból áll s a tulajdonképeni mese a mű végén meglepetésszerűen bukkan fel. Gőzszlop eredménytelenül udvarol egy színinövendéknek, mint ő mondja: bestiának. Ebbe nagyon szerelmes. Kiviláglik azonban, hogy Gőzszlopnak mennyasszonya is van, aki meg őt szereti érdemén felül s akit Gőzszlop meg-megzsarol, hogy «bestikére» költ-hessen. S mindezen felül kiderül, hogy nősünknek felesége is van, akivel szintén nagyon szeretik egymást. Szóval Gőzszlopnak nagy a szíve s ez a tragédiája. A rendőrség prózai nyelve házasságszédelgésnek minősíti roppant szerelmi gőzét s a szélhámost lecsuktatja.

S minthogy börtönviselt emberrel barátkozni nem fair dolog, szerzőnk akkép szabadul barátjától, hogy öngyilkossá teszi. Ha a vége jó, minden jó — gondolja az író, — a hős megalkolt: az erkölcsi törvény sebesülés nélkül került ki a költői igazságszolgáltatásból. Úgy érezzük azonban, hogy ha sebe nem maradt is, maradtak patanási és himlőhelyei. No de: azért, hogy egy kicsit ragyás...

A regény meséje tehát a mű végén kezdődik s a könyvet így tulajdonképen visszafelé kellene olvasni. Ez a szerkesztési mód Molnár tehetségének abból a sajátosságából fakad, hogy kedveli a meglepetéseket, szeret ötletre dolgozni s idegenkedik a kevésbé rafinált, de egyszerűbb és művészibb szerkesztés módjaitól. Kétségtelen, hogy egyes anekdoták és «stiklik» elő-

adásában stílusa eleven, de ez nála inkább technikai fogás, mint művészi erő.

Routine, melyet már fiatalkorában elsajátított. Általában inkább virtuoz, mint művész. Ügyeskedésekre, bravurokra, ötletcsattanókra törekszik — non bene olet, qui bene semper olet — s még mindég azokat az ifjúkori gesztusokat utánozza, melyekkel pályáját kezdte. S van-e szomorúbb, mintha valaki 48 éves korában is megmarad — csodagyereknek? E Wilde-Molnár-féle recept szerint készült paradoxok szerkesztésébe ma már a jámborabb olvasó is belelát s így Molnár elmésségeiben gyakran nem az emlel a meglepő, hanem az, hogy le merte őket írni.

Nem érdektelen lokalpatriotizmusa sem, melyre oly büszkén hivatkozik műve végén. Ha külföldön jár s valami új intézményt lát, legott arra gondol, hogyan lehetne azt Budapesten is megvalósítani. «Hány éjtszakai sétára emlékszem, Párisban és Londonban, mikor hajnalig dolgoztunk ki reformterveket Budapest szépítésére, közlekedésére...» stb. Reformtervei közül legjobban «egy elegáns klub alapítása» izgatta. Ime, a Széchenyi-epigon, ki az ország szükségleteit monoklivál okumálja ki! Ez a lokalpatriotizmus az úgynevezett «hazafias elem» Molnár Ferencék írásaiban. Nekik Budapest: Magyarország. Pedig jó lenne néha egy kicsit a vidékre is elnézni s a klubok és fészkek nyelvébe egy kis magyar zamatot hozni. Molnár is javítaná tán némileg idegenszemlémű mondat szerkesztését s egy-két ríktő magyartalanságát. Hogy a sok közül csak egy modorosságára figyelmeztessim: nála az oszlop «pontosan olyan színűre van festve», «az égbolt pontosan hasonlít», «pontban éjfélkor elbújik», «pont 5 órakor várjuk Párisban», stb.

Daniel Géza.

Herczeg Ferenc — Tisza Istvánról. Az utóbbi évtized eseményeiből megtanulhattuk, mily nagy jelentőségű a külföldnek hazai forrásból eredő, megbízható tájékoztatása. Ez a meggondolás hozta létre az Otlík György szerkesztésében megindított németnyelvű vállalkozást (Das Moderne Ungarn. Eine Biographienserie Franz Herczeg: Graf Stephan Tisza. Eligius-Verlag, Wien), mely életrajzi vázlatok útján óhajt képet nyújtani közviszonyaink újabbkori állapotáról.

Az izléses kiállítású sorozat első darabja Herczeg Ferenc szép tanulmányát